

olga jancić

narikača

stite otkrivajući čovekovu (i svoju) vezanost za objekte ponekad okružene čak i mističnim oreolom, vaskoliki svet vam se učini sav u sponama nevidljivim i tajanstvenim, vidite čoveka kao neispitanu tammu dubinu i osetite možda i strah ako ste previše tražili sebe. To je normalno; niste ih doživeli ako nije tako. Čitate, naprimer, Sartrov prvi romanesce i osećate mučninu, gotovo organsku, čitate Karmija i živite u opsesiji da je vaš grad zakružen i blokirana, da ste stranac... Umetnost reči došla je dole da može skoro potpuno da nam nameće preokupacije. To je, svakako, njen uzrast, adekvatan, verovatno, onom u nauci, ukorek s njim, ako se koraci nauke i umetnosti mogu meriti. To su se možda po prvi put sustigle u ovom vremenu te dve oblasti ljudskog uma: nauka je učinila podvig u osvajanju materijalnog sveta, došla do najstijanjih njegovih čestica, a umetnost je izvršila prodor u

čoveka, razbila ga isto tako do u najskrivenije agense vitaliteta. I obe one za sadašnjeg čoveka znače opasnost. Naime, to je opasnost, ali ne i pogubna: — isušuje je čovek lukav da bi sam sebe ubio. Interesantno; ovo je jedan od najvećih paradoksa u istoriji: svemoć, takoreći, čoveka, onog koji je stvorio nauku, koji se već takmiči sa samom prirodom i totalna obesnaženost onog pod psihološkim nožem... A stvar je u linijama kojima se zagazio i u uslovima najpre, svakako, — ali mnogo tu ima inertnog, nadovezanog, prikalemljenog: — nije Sartrovoliko odraz života u kapitalističkom sistemu koliko izraz svojih filozofskih teorija. Zašto Hemingvej nije nešto slično? I Džek London, zašto je na drugoj obali Prusta? — Sem psihofiziološke konstitucije postoji još i duh kojim se pisac napaja i vaspitanje (samovaspitanje) koje stiže. A umetnost je oduvek bila pomalo oportunistička, oduvek ka slabijim

stranama čovekovim. Jer, mogla je tamo da nađe odziv i primljenje u sapatništvu, ako je život to a ne nešto drugo.

A Gorki je, dolazeći u literaturu, značio revolt svesti i svesnosti, novu, drukčiju reč, skoro nekazanu od antičkih vremena, od Homera još, značio ujedno i poetsku ankarnaciju vedrine materijalizma, novo, istinito obećanje smrtnima. Izlaz za čoveka, koga su tražili umovi, on je našao ne u transcendentalnim izletima fantazije i ne u rezignatnim podređivanjima sudbini, nego tu, na licu ove zemlje, u lepoti borjenja i suprotstavljanja, u izgaranju nad sopstvenim uzletom. On je unekoliko izvršio prometejski posao: nije, doduše, ukrao vatru i pozajmio je ljudima, nego im rekao da je već imaju, da zbog nje nose ljudska oblička, otkrio im u jednom jedinom kriku slobodne ptice, vesnika bure, koja je simbol socijalne revolucije ali i opšte ljudskog progresivnog koraćanja, nezamenjivu lepotu, lepotu dinamike, pokreta — strast života. Otkrio im nit koja čini smisao postojanja i njegov šarm. Pripadao je isušuje životu da bi bio savetodavni filantrop, ili dobrotvorno nastrojani optimist, bio je i ostao gorki izdanak u simetrali jednog prevratničkog doba, onaj koji je ugrabio momenat da iskaze pobeđnički krik najtežeg i najriskantnijeg u ljudskom, ali ikarovski veličanstvenog i blistavog, u mrklu noć kad je ohrabrujuća reč vredela više nego ista. Neka je to i istoriska nužda ali on je taj posao obavio: spoznajno je prepustio ljude same sebi, otvorio im najzad ta vrata koja zahtevaju hrabrost, i u tom momentu umetnost je, valjda, prvi put potpuno stupila na pozicije dijalektičkog materijalizma i postigla otelevljenje jedne od njegovih koncepcija.

Podvig je tu nesumnjiv i sasvim dostojan teze, nemejljivo značajan da bi se upoređivao po umetničkoj snazi. On je ono afirmativno, frapantno, teško, što predstavlja jedan vid i jedan oblik saznanja: do beskrajnosti potvrđen, stimulativan i pun stečene lepote. Nije Gorki čoveka proglasio velikim, svemoćnim, divom; rekao je samo: „Čovek — to zvuči gordo“, a mislio je na njega kao na sićušnu ustreljalu biljku koja se uspravila i nosi klice budućnosti u sebi, kao na oblak sa neuništivom životnom iskrom. Znao je za tragediju oborenog albatrosa ali je verovao u njegov podvig. To je bezumlje verovanja i to bezumlje je poezija — draž života.

Video je čoveka kao što ga je i Homer video, sa večitim prokletstvom na putu u zavlačajni mir, kobno osuđenog na odiseju. Gorki ne pretpostavlja život u nekoj optimističkoj konstanti, njemu je takav život neprijemljiv i stran, on ga sagledava helenski, antički, bez nadgrađenih opterećenja destruktivne prirode, gotovo do elementarnosti ogoljen, suštinski. On je to: pobjeda kretanja i progresa, i pobjeda dinamike nad mirom i nad mrtvilom, isto kao u Odisejevom lutanju, gde se pobjede nižu daleko van povratka, na tvcama potonuća. Naš jedan pesnik, koga je to mučilo, pitao se: „Šta je radio Odisej kad se vratio kući?“ i napisao dugačku pesmu o tome, jednako nagadajući šta je on mogao da radi, pa ni sam on nije „odgovor dao“. Jer mu to, uostalom, nije ni bio cilj, nego je taj problem i dalje ostao da nas draži hepiendom koji obavezno želimo na koncu svake sudbine. A mnogi misle, opravdano, da je tragedija Odisejeva — povratak, da je njegov čin time bio završen. Svedjedo, ali je Homer opevao prokletog Odiseja, onog koji je imao da se bori sa prirodom i božanstvima, sam, u tudini, i stari pevač je verovatno najbolje umeo da pronade motiv dostojan svog du-

(Nastavak na 16 str.)

Jure Kaštelan

KONJIC BEZ KONJIKA

I

Lako je moru biti more. I nebu blistati. I livadi cvasti.

Ti si nošen morem nosio more ljubavi
Ni jedan jablan tako visok, tako ponosan, čitak.
Ti si nošen morem nosio more ljubavi
Ni kamen tako krilat ni litica tako stamena,
Ti si nošen morem nosio more ljubavi
Maslina u čempres, čempres u grč, loza u fauk uwire.

Ti si nošen morem nosio more ljubavi
Pokrov mrtvački dan je tvoje smrti. Sunce narikača.

Ti si nošen morem nosio more ljubavi
Stakori i crvi neće te gristi. Tvoje celo uznosito.
Lak plemeniti.

Ti si nošen morem nosio more ljubavi
Jer si rođen da umreš, jer si mrtav da živiš u srcu i u pjesmi.

Ti si nošen morem nosio more ljubavi
Jer ti si nošen morem nosio more ljubavi.

3

Čujem korake. Kas konja. Zueket koptta.

Prikaze straha krešte krilima
Miris u sapima. Grbe između sunaca.
Miševi se proždru u tamnini
Čujem glas. Ponornice u jednom slapu šiknule.
Prikaze straha krešte krilima
Svijetle vatre kao sni nesnaitni a budni.
Miševi se proždru u tamnini
Čujem šapat. Čovjeka čujem. Njegovu dol.

11

On je žit
On živi
On je sunce koje svima sija
On je žit
On je život koji se uvijek rađa
On živi
On je ljubav u srcu čovjeka
On je žit
On živi

DREVO NAD OBAL

Drev nad obali sklonjeno
ne šumi. — Ko da posluša
neka j in da strni. —
Kam strmiš ti?

Ko da besede rastó iz
tišine — iz svetišća
harmonij — tih, tih
se morja gladine.
In ti?

Nekdó je, ki govori
za bregóvi. Nekdó,
ki so mu poslušni vetróvi,
in moja upórna duša
je mirna sedaj,
ne vem zakáj.

Srečko Kosovel

Kosta Racin (1909—1943)

PEČAL

Nema li život, nema li
ljubov za život golema,
ljubov za život čovečna
u vija gradi argatski!

Nema li srce — nema li
srce — na srca srce,
srce — širni široko

srce — dlabini dlaboko —
cel svet da zbere, pa da e
za vija gradi malečko?
Nema li bel den, nema li
den da e nad denovite,
den da e na argatite —
den solnce višen visoko,
den — more širen široko,
solnce da zapre, da stoi
i vremeto začudeno:

srce to puča obrači,
i pliska známe alovo,
srce to se otvora
i širi širno široko —
celiot svet da zagrne!

borko lozeski

freska o nob-i

